Formatief evalueren bij taalonderwijs: voorbeelden uit de praktijk

Gerdineke van Silfhout

slo nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling

Waarom zijn leerdoelen en succescriteria van belang?

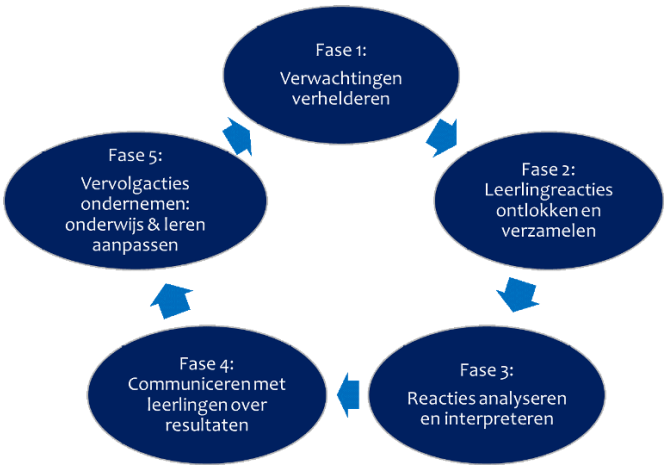

De formatieve toetscyclus: Gulikers & Baartman, 2017.

slo

2

Waarom zijn leerdoelen en succescriteria van belang?

Voorwaardelijk voor alle volgende stappen in formatief evalueren:

- leerlingen betrekken en motiveren
- het kunnen geven en begrijpen van feedback
- eerste stap naar zelfregulatie

Uit onderzoek blijkt dat deze fase niet of niet goed wordt uitgevoerd (o.a. Gulikers & Baartman, 2017).

Wat zijn leerdoelen bij taal?

- Leerdoelen: wat leren leerlingen voor een langere periode of thema?
  - Generiek: Ik kan informatie overbrengen via verschillende media aan een bekend en onbekend publiek.
  - Specifiek: Ik kan verslagleggen van X (mijn ervaringen van de uitwisseling in het buitenland) in het klassentijdschrift.
  - Specifiek: Ik kan een informatief artikel schrijven over Y (het vak Nederlands bij ons op school) in tijdschrift Onze Taal.
- Generieke leerdoelen: werken aan groei in een doorlopende leerlijn
  - Nodig om diep leren te stimuleren door herhaling en verdieping over leerjaren en over sectoren.
- Specifieke leerdoelen: invulling in context (leerjaar, vak, etc.)
  - Geeft leerlingen houvast gedurende kortere perioden

slo

4

Wat zijn succescriteria?

- Standaarden beschreven in concreet en observeerbaar gedrag op basis waarvan je succes kunt afmeten
- John Hattie: lesgeven zonder leerdoelen gaat nog wel. Leren zonder succescriteria is 'hopeless' -> zonder succescriteria geen feedbackfase, geen zelfreflectie, geen zelfregulering mogelijk

slo

5

Voorbeelden

- Opdracht a individueel per presentatie 1 top
- Opdracht b uitwisselen in drietallen
  - Inhoud
  - Opbouw
  - Presentatie
- Opdracht c klassikale uitwisseling en opstellen criteria
- https://dewerelddraaitdoor.bnnvara.nl/media/307049

Voorbeelden

- Voordat leerlingen wordt gevraagd een overtuigende commercial te schrijven, deelt de docent vier voorbeelden van verschillende kwaliteit. Ze vraagt de leerlingen deze te ordenen van beste naar zwakste, en daarbij aan te geven wat ze al dan niet goed vinden aan elk voorbeeld.

	Goed/voldoende/onvoldoende, omdat:		
Criterium	*Brief A*	*Brief B*	*Brief C*
1. De brief is ingedeeld in een inleiding/kern/slot,			
2. In de inleiding staat de reden waarom je de brief schrijft.			
3. In de kern staat wat je wil meedelen, uitleggen of vragen.			
4. In het slot staat een afsluitende vraag of verzoek voor contact.			
5. Jouw adresgegevens staan op de juiste plek/juiste manier geschreven			
6. Datum staat op de juiste plek en is op de juiste wijze genoteerd			
7. Adresgegevens geadresseerde staan op de juiste			

Gegeven criteria verhelderen

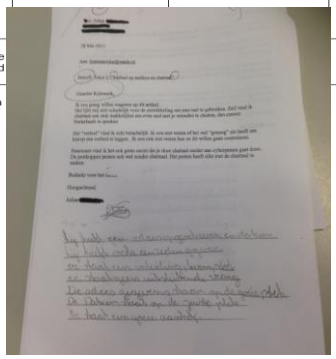

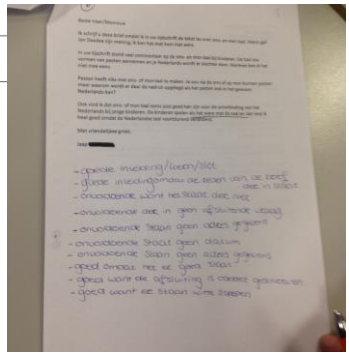

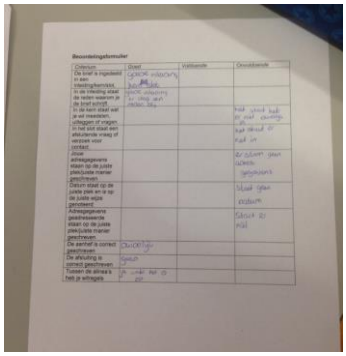

Voorbeelden

- Ontwerp met leerlingen een (single-point) rubric, waarin helder wordt wat de verwachtingen zijn voor een bepaalde prestatie (proces of product). Een rubric maakt het mogelijk om helder te maken wat de criteria zijn en ook daar eventueel verschillende niveaus aan te verbinden.

- Turn & Talk: wie leert het meeste van een rubric?

Samen verhelderen a.d.h.v. voorbeelden

Rubric Samenwerkend leren

Onderwerp	Beginner	In ontwikkeling	Gevorderd	Expert
Actief luisteren naar anderen	Ik ben vooral met mijn eigen dingen bezig. Hierdoor kan ik niet navertellen wat er in de groep is besproken.	Ik richt mij enigszins op de anderen en maak soms oogcontact. Ik luister een beetje naar de inbreng van de groepsgenoten en reageer af en toe op wat de ander zegt. Ik kan stukjes navertellen van wat is besproken.		Ik heb mijn volledige aandacht bij de anderen. Ik reageer op wat de ander zegt, inhoudelijk of door bijvoorbeeld bevestigend te knikken. Ik kan goed voortbouwen op wat eerder gezegd is.
Leren van eigen fouten		Ik herken (en erken) mijn eigen fouten, en kan ze benoemen, maar onderneem geen actie.	Ik onderneem meestal actie naar aanleiding van mijn eigen fouten.	Ik onderneem altijd actie naar aanleiding van mijn eigen fouten en leer daarvan voor de volgende keer.
Leren van andermans fouten	Omdat ik mij vooral richt op mijn eigen werk ben ik mij er niet van bewust dat anderen fouten maken.		Ik herken andermans fouten en leer hier soms van voor mijzelf.	Ik herken andermans fouten, leer hiervan voor mijzelf en pas mijn eigen handelen aan.

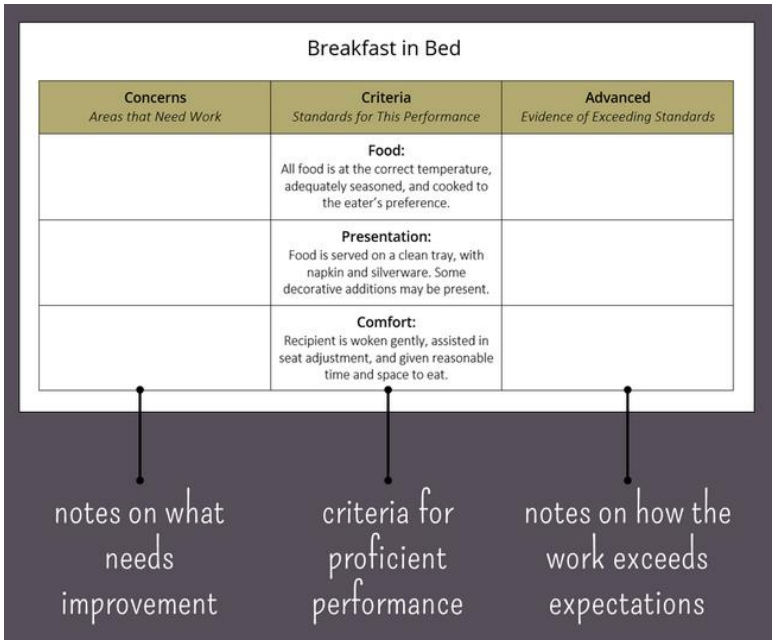

Breakfast in Bed

Concerns *Areas that Need Work*	Criteria *Standards for This Performance*	Advanced *Evidence of Exceeding Standards*
	Food: All food is at the correct temperature, adequately seasoned, and cooked to the eater's preference.	
	Presentation: Food is served on a clean tray, with napkin and silverware. Some decorative additions may be present.	
	Comfort: Recipient is woken gently, assisted in seat adjustment, and given reasonable time and space to eat.	

See https://www.cultofpedagogy.com/single-point-rubric/

Hoe kun je dan leerdoelen en succescriteria delen met *impact*?

- Onderwijzen zonder leerdoelen gaat nog wel. Leren zonder **succescriteria** is 'hopeless' (Hattie)...
- **Voorbeelden** zijn cruciaal voor het verhelderen, delen en begrijpen van leerdoelen en succescriteria. Ze kunnen boodschappen overbrengen over hoe kwaliteit eruit ziet zoals niets anders kan (Sadler, 2002)...
- **Actieve deelname** van alle leerlingen is daarbij van belang...
- Fase 1 kost tijd maar **betaalt zich terug**: dieper leren + eigenaarschap...

Fase 2 en 3

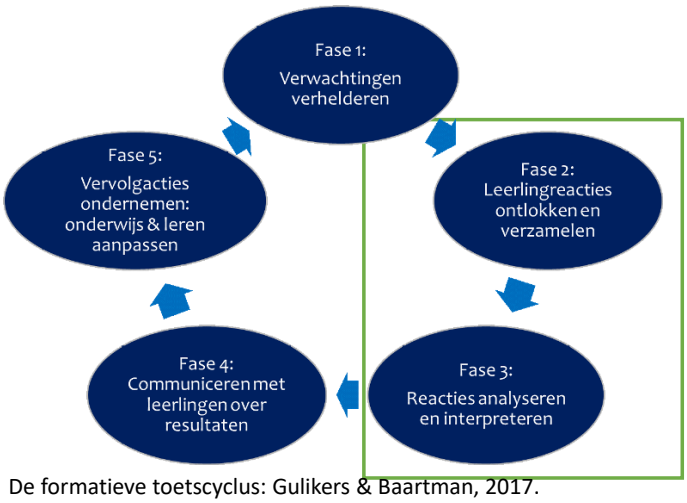

De formatieve toetscyclus: Gulikers & Baartman, 2017.

slo

13

Informatie verzamelen over het leren

- Je weet pas welke informatie je kunt verzamelen wanneer de **doelen en succescriteria** helder zijn.
- Je verzamelt informatie over **wat een leerling weet of kan**: het feit dat je er les over hebt gegeven wil nog niet zeggen dat de leerling het geleerd heeft.
- Verschillende vormen van data: discussies in de klas, vragen stellen, toetsen, mondeling, observaties, huiswerk etc.

slo

14

Toetsen: informatie verzamelen

Informeel informatie verzamelen over het leerproces, bv.: vragen in de klas, discussies in de klas, observeren

Formeel informatie verzamelen over het leerproces, bv.: proefwerken, so's, examens, externe toetsen

slo

15

Concept checks

- Visuele formats, snelle diagnose, snelle feedback

Werkblad Het herkennen van de persoonsvorm: Zijn de vetgedrukte werkwoordsvormen **IN HOOFDLETTERS** in de zin een ***persoonsvorm***? Geef je antwoord door een kruisje X in de "ja" of "nee" kolom.		
Zinnen	**Ja**	**Nee**
1 Een vrouw **LOOPT** in een vreemde stad.		
2 Ze **MOET** al een poosje heel nodig naar de wc.		
3 Een openbaar toilet is in geen velden of wegen te **BEKENNEN**.		
4 Als ze langs een rouwcentrum loopt, **BESLUIT** ze daar even van de wc gebruik te maken.		
Plenair moment		
5 Na afloop **BEZOEKT** ze nog even de rouwkamer.		
6 Daar ligt een oude man **OPGEBAARD**.		
7 De vrouw **BIDT** even voor de man.		
8 Ze schrijft haar naam in het gastenboek voor ze het rouwcentrum **VERLAAT**.		
Plenair moment		
9 Twee maanden later **ONTVANGT** de vrouw een brief.		
10 Daarin staat dat ze de hele erfenis van € 100.000 **KRIJGT**.		
11 De man bepaalde in zijn testament dat zijn vermogen **VERDEELD** moest worden onder de aanwezigen bij zijn uitvaart.		
12 Zij **WAS** de enige.		
Figuur 1.3 Een format voor snelle diagnose van grammatica (Meindersma, 2015). Bron: *eenechtbroodje aap.nl*		

https://slo.nl/@12540/formatieve-evaluatie-0/

Chronologie / verhaalopbouw

- Welbevinden (roodkapje/wolf)

1. Roodkapje gaat blij van huis.
2. Roodkapje gaat het bos in.
3. Roodkapje ontmoet de wolf.
4. Roodkapje vlucht voor de wolf.
5. Roodkapje arriveert bij oma's huis.
6. Roodkapje wordt opgegeten.
7. Roodkapje en oma worden bevrijd.

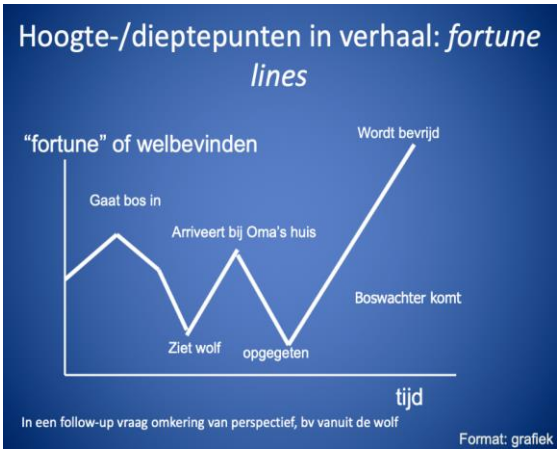

Kennis checken, bijv. spelling, grammatica

Leerlingen bedenken in tweetallen n.a.v. spelling, grammatical, stijl(fouten), beeldspraak etc. 10 voorbeelden (mogen internet gebruiken. Ze noteren die op 10 kaartjes. Op de achterkant zetten ze het goede antwoord. Ze wisselen hun kaartjes uit met een ander duo. Het andere duo voert uit. Als ze klaar zijn, draaien ze de kaartjes om en checken ze hun antwoorden. De leraar loopt rond en stelt alleen vragen. Duo's kunnen elkaar uitleggen.

Dit kan ook door leerlingen vragen te laten maken bij teksten. Bijv. Aan de hand van de taxonomie van Bloom.

Fase 4 en 5

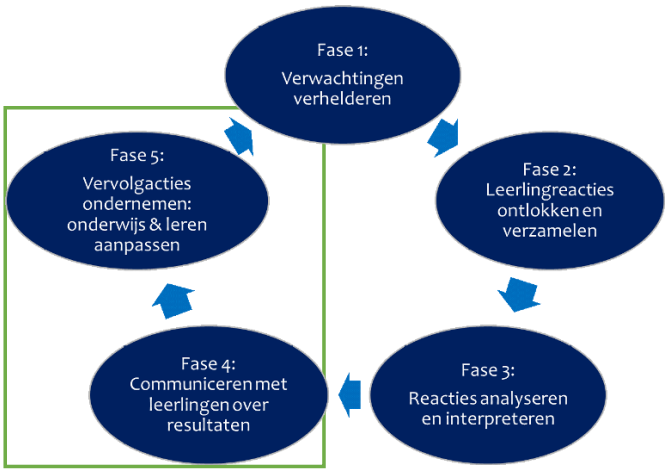

De formatieve toetscyclus: Gulikers & Baartman, 2017.

slo

19

Feedback door leraar en (mede)leerling

Feedback moet:

1. altijd leiden tot een vervolgactie -> leerlingen moeten er z.s.m. iets mee
2. gekoppeld zijn aan de leerdoelen en succescriteria (behapbaar)
3. richting geven aan hoe te verbeteren
4. denken én actie veroorzaken (zweet op goede rug)
5. niet enkel gericht zijn op persoon, maar op taak, proces en zelfregulatie
6. bruikbaar zijn voor een nieuwe taak in een nieuwe context
7. binnen een leerlijn zijn ingebed

20

Peer feedback a.d.h.v. succescriteria

- Herhaling van fase 1 (fase 1 moet doorlopen zijn)
- Eigen of andermans werk
- Gebruik van (zelf opgestelde) criteria

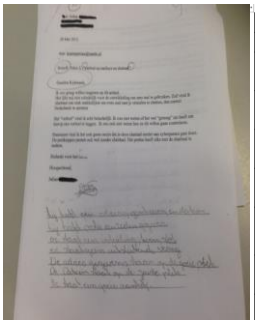

	Goed/voldoende/onvoldoende, omdat:		
Criterium	*Brief A*	*Brief B*	*Brief C*
1. De brief is ingedeeld in een inleiding/kern/slot,			
2. In de inleiding staat de reden waarom je de brief schrijft.			
3. In de kern staat wat je wil meedelen, uitleggen of vragen.			
4. In het slot staat een afsluitende vraag of verzoek voor contact.			
5. Jouw adresgegevens staan op de juiste plek/juiste manier geschreven			
6. Datum staat op de juiste plek en is op de juiste wijze genoteerd			
7. Adresgegevens geadresseerde staan op de juiste			

Talen: coderen van feedback

Als leerlingen een tekst hebben geschreven, geeft de leraar geen score of oordeel in de vorm van goed/niet goed, maar gebruikt codes voor criteria en noteert dit voor de zin/alinea (bijv. bij het rapporteren over een proefje of codes voor grammatica- en spellingsregels).

Feedbackvragen koppelen en elkaar feedback geven

- Focus op passende inhoud, opbouw en structuur
- In groepjes, elke leerling krijgt zijn eigen en elkaars tekst en 2 losse feedbackvragen per tekst
  - Een inleiding bevat drie onderdelen. In jouw tekst zijn er twee uitgewerkt. Welke nog niet? Hoe kun je die alsnog opnemen?
  - Je benoemt de overeenkomsten en verschillen kort. Kun je ze ook toelichten, met een voorbeeld, uitleg, argument?

Zelf- en peerevaluatie (Anke Swanenburg)

Zelfevaluatie

Begreep je de tekst?	Ja / Nee
Was de tekst moeilijker dan de vorige tekst?	Ja / Nee
Wist je vooraf al iets over het onderwerp van je tekst?	Ja / Nee
Kon je duidelijk aan je medeleerlingen uitleggen waar je tekst over ging?	Ja / Nee
Stonden er veel woorden in de tekst waarvan je de betekenis niet wist?	Ja / Nee
Vond je het makkelijk om alle bijbehorende vragen te beantwoorden?	Ja / Nee
Heb je nog hulp nodig bij een van de gevraagde onderdelen?	Ja / Nee
Vind je zelf dat je toe bent aan een moeilijkere tekst?	Ja / Nee

Feedback schrijfopdracht – Introduceer jezelf

Vul onderstaande beoordelingsformulier serieus in, zodat je schrijver helpt om zijn of haar tekst te verbeteren. Lees de tekst, streep alle fouten aan en noteer tips en verbeteringen op het blad zelf.

Leerling: _____

Beoordelaar: _____

Klas: _____

	+	++	+++
Kernzinnen			
Alinea's			
Spelling			
Logische volgorde			
Titel			

Je krijgt van mij een + / ++ / +++, omdat

.....

.....

.....

De volgende drie tips zullen je helpen om je schrijfopdracht (nog) beter te maken:

1. .....
2. .....
3. .....

Gesprek met docent

Waar ga je de volgende keer op letten?

Aan de slag met voorbeelden

- Groepjes van 3 personen
- Kies een of meerdere fasen:
- Welke formatieve elementen:
  - herken je uit de genoemde voorbeelden?
  - gebruik jij al in je lessen?
  - heb je een mooi voorbeeld van dat anderen inspireert?

Formatiefevalueren.slo.nl

- Bekijk verschillende mooie instrumenten en producten
  - Vanaf december ook po
  - Vanaf december vakvoorbeelden
  - Nu al: animatie, FE-scan, leerlingvragenlijsten, etc.

Referenties

- Carless, D. & K.K.H. Chan (2016). Managing dialogic use of exemplars. Assessment and Evaluation in Higher Education.
- Gulikers, J. & Baartman, L. (2017). Doelgericht professionaliseren: formatieve toetspraktijken met effect! Wat DOET de docent in de klas? NRO-PPO.
- Leahy, S., et al. (2005). Classroom assessment: Minute by minute, day by day. Assessment to Promote Learning, 63, 19-24.
- Sadler, D. R. (1989). Formative assessment and the design of instructional systems. Instructional Science, 18, 119–144.
- Wiliam, D. (2011). What is assessment for learning? Studies in educational evaluation, 37(1), 3-14.

slo

27